

Nationalism och Imperialism 1815–1914

Tiden efter Wienkongressen 1815 (som avslutade Napoleonkrigen) och fram till första världskriget 1914 kan ses som nationalismens och imperialismens tidsålder. Under perioden genomgick Europas karta stora förändringar varefter många nya nationer uppkom. Stora riken splittrades i mindre stater och små förenades i större. Vid sekelskiftet 1900 behärskade också några europeiska kolonialmakter en stor del av världen utanför Europa.

Nationalismens ideologiska bakgrund

Fram till franska revolutionen i slutet av 1700-talet legitimerade sig de styrande genom en ”gudomlig” ordning där kungen var utsedd av Gud att regera över sitt folk. Vid tiden för de politiska revolutionerna i Amerika och Frankrike hade upplysningens och naturvetenskapens idéer bidragit till att ifrågasätta detta konstruerade tankesätt. Makten skulle istället utgå ifrån folket genom val. Ur dessa liberalistiska idéer växte senare nationalismen fram.

Nationalismen föddes under den franska revolutionen

Nationalismen har sitt ursprung i franska revolutionen. Under slutet av 1700-talet gjorde folket revolt mot överheten i Frankrike varefter den gamla maktordningen, där kungen och adeln bestämde, byttes ut mot en ny som istället utgick från folket. De styrande i Europas övriga länder var vettskrämda för att revolutionens idéer skulle få fäste i deras egna länder. Land efter land förklarade därför krig mot Frankrike för att återställa den gamla ordningen och förhindra de upproriska idéerna att spridas.

För att kunna försvara revolutionens idéer infördes allmän värnplikt i Frankrike under mottot ”*ett folk, en stat*”. De franska soldaterna slogs inte längre för en kung utan för en nation. Den nya idén om nationen som ett enande folkligt tema utnyttjades av Napoleon som förde idén vidare genom Europa med sina segerrika arméer. Under 1800-talets gång spred sig därefter idén i Europa om att ett folk med samma språk, religion och seder utgjorde en nation. Därför borde varje nation också utgöra en egen stat.

Nationalismen både enade och splittrade

Strävandet efter att förverkliga de nya nationalstaterna gick i två riktningar. Den ena gick ut på att förena folk av samma nationella karaktär som var fördelade bland olika stater till en egen stat. Italien och Tyskland utgör exempel på det. Den andra riktningen gick åt motsatt håll och ville istället frigöra folk av samma nationalitet från andra folkgrupper de inte hörde samman med, men tvingats ihop med. Detta hände bland annat inom Habsburgska väldet (Österrike-Ungern), Ryssland och osmanska riket (Turkiet).

Imperialism och europeisk dominans

Vid sidan av nationalism präglades också större delen av 1800-talet och början av 1900-talet av europeisk imperialism. Imperialism syftar till att en stat strävar efter att utöka sin politiska och ekonomiska makt över andra länder.

Imperialismens drivkrafter

Orsakerna bakom imperialismen kan delvis förstås genom ekonomiska motiv. De europeiska stormakterna utvann bland annat råvaror från sina kolonier som utnyttjades i hemländernas industrier. Samtidigt skapade de erövrade områdena en ännu större marknad för kolonialmakternas handel. Men imperialismen hade också ofta politiska och kulturella motiv. De västerländska kolonialmakterna ökade sin inbördes status genom att lägga under sig fler kolonier. Samtidigt fanns vid den här tiden en övertygelse om den egna kulturens överlägsenhet gentemot främmande kulturer, vilket ofta tog sig uttryck i godtyckligt våld och intensiv missions-verksamhet.

Imperialismen skapade en brutaliserad människosyn

Imperialismen i dess värsta form ledde till ofattbara grymheter då länder exploaterades hårt och folk utrotades. Det är därför tänkbart att imperialismen bröt ned hämningarna hos många och ledde till en mer brutaliserad människosyn. Europa fick sona för det under den efterföljande epoken som inom historieskrivningen ibland kallas för världskrigens tid.

I slutet av 1870-talet inleddes en kapplöpning mellan de ledande europeiska staterna om att erövra landområden på andra kontinenter. Storbritannien och Frankrike skaffade sig de största kolonialvärldena och många andra europeiska länder följde efter. Afrika och Asien delades upp mellan de europeiska stormakterna. Kina blev ingen koloni, men förlorade det mesta av sin självständighet.

Europa har aldrig varit så dominerande som under den här perioden. Industrialiseringen gav många av de europeiska länderna resurser och drivkraft att föra en imperialistisk politik i jakt på råvaror och ökad politisk makt. Men den europeiska dominansen fick snart konkurrens. På andra sidan Atlanten växte USA fram som stormakt och fick under periodens gång allt större ekonomiskt och politiskt inflytande. Även USA skaffade sig kolonier. I inledningen av 1900-talet började också det nyligen industrialiserade Japan visa imperialistiska tendenser i Asien. Det enorma ryska imperiet expanderade i det egna närområdet istället för i främmande världsdelar.

FÖRKLARINGAR:

Nation: Ett kollektiv av människor som förenas av gemensamma faktorer såsom språk, religion, etnicitet, härstamning, historia, kultur, traditioner, gemensam styrelseform och sociala normer. En stat uppbyggd runt och förknippad med en nation är en nationalstat.

Nationalism: En världsåskådning som tar sin utgångspunkt i gemenskapen inom nationernas gränser. Nationalismen hyllar nationen, kulturen, historien och slår vakt om nationalstaten och dess intressen. Den som bekänner sig till nationalismen benämns nationalist. Nationalismen uppkom i Europa under 1700-talet och ledde under 1800-talet till skapandet av nationalstaterna, som vi känner dem idag.

Under 1800-talet blev nationalismen en ny politisk kraft i Europa. I stora riken som det habsburgska väldet började olika folkgrupper uppleva sig som skilda nationer och krävde att få bilda självständiga stater. Folk med samma språk och kultur som levde splittrade i olika stater försökte istället gå samman. Under 1860-talet enade Bismarck de tysktalande områdena i ett rike under preussisk ledning. Ungefär samtidigt bildades Italien. Också i USA skedde ett slags nationsbygge. Den indianska ursprungsbefolkningen fördrevs allteftersom nybyggarna flyttade västerut. På 1860-talet försökte sydstaterna bryta sig ur unionen men besegrades av nordstaterna i ett inbördeskrig. Resultatet blev bland annat att slaveriet avskaffades i hela USA.

Imperium: En stor stat som omfattar flera nationer eller folkslag. Ursprungligen användes begreppet imperium inom romarriket för höga befattningshavares myndighet (maktbefogenheter), men begreppets betydelse kom att förändras med tiden till att istället syfta på rikets maktsfär. Ett imperium skiljer sig från en federation genom att inte erbjuda politisk representation till de områden som ingår. Jämfört med senare tiders nationalstater skiljer sig ett imperium genom att vara mer mångkulturellt. Organiserad strävan att bilda eller upprätthålla ett imperium kallas för imperialism.

Koloni: Ett geografiskt område eller en bosättning som lyder under en regering i moderlandet som vanligtvis ligger i en annan världsdel. När stater på ett organiserat sätt försöker bilda eller upprätthålla kolonier kallas det för kolonialism.

Kolonialmakt: En stat som äger kolonier.

Råvaror: Varor som utvunnits ur naturen men inte behandlats/förädlats. Exempel på råvaror är skog, malm, ull och olja.

Wienkongressen: En konferens mellan ambassadörer från Europas stormakter som hölls mellan 1 september 1814 och 9 juni 1815. Målet med konferensen var att försöka bringa ordning mellan Europas stater efter Napoleonkrigen. Det var viktigt att återställa maktbalansen i Europa, att ingen stat skulle få ett dominerande inflytande. En ledande princip var även att de gamla furstehusen skulle återinsättas även om gränser flyttades och områden byttes. I alla stater gjorde aristokratin försök att få tillbaka den maktposition som den haft före revolutionen och Napoleonkrigen. Reaktionen mot franska revolutionen var också en reaktion mot upplysningstiden.

Etnicitet togs inte i beaktande vid de territoriella förändringarna, vilket på många platser ledde till att etniska grupper med en stark självidentitet utvecklade en stark nationalism. Ett exempel på de etniska problem som uppstod är Serbien, där den uppblussande nationalismen i förlängningen ledde till skotten i Sarajevo, en av många utlösande faktorer till första världskriget.

Källa: SO-rummet <http://www.so-rummet.se/kategorier/historia/det-langa-1800-talet/nationalism-och-imperialism#>
Artikel om nationalism och imperialism 1815-1914 – besökt 29/11 2016 Klockan: 18:30

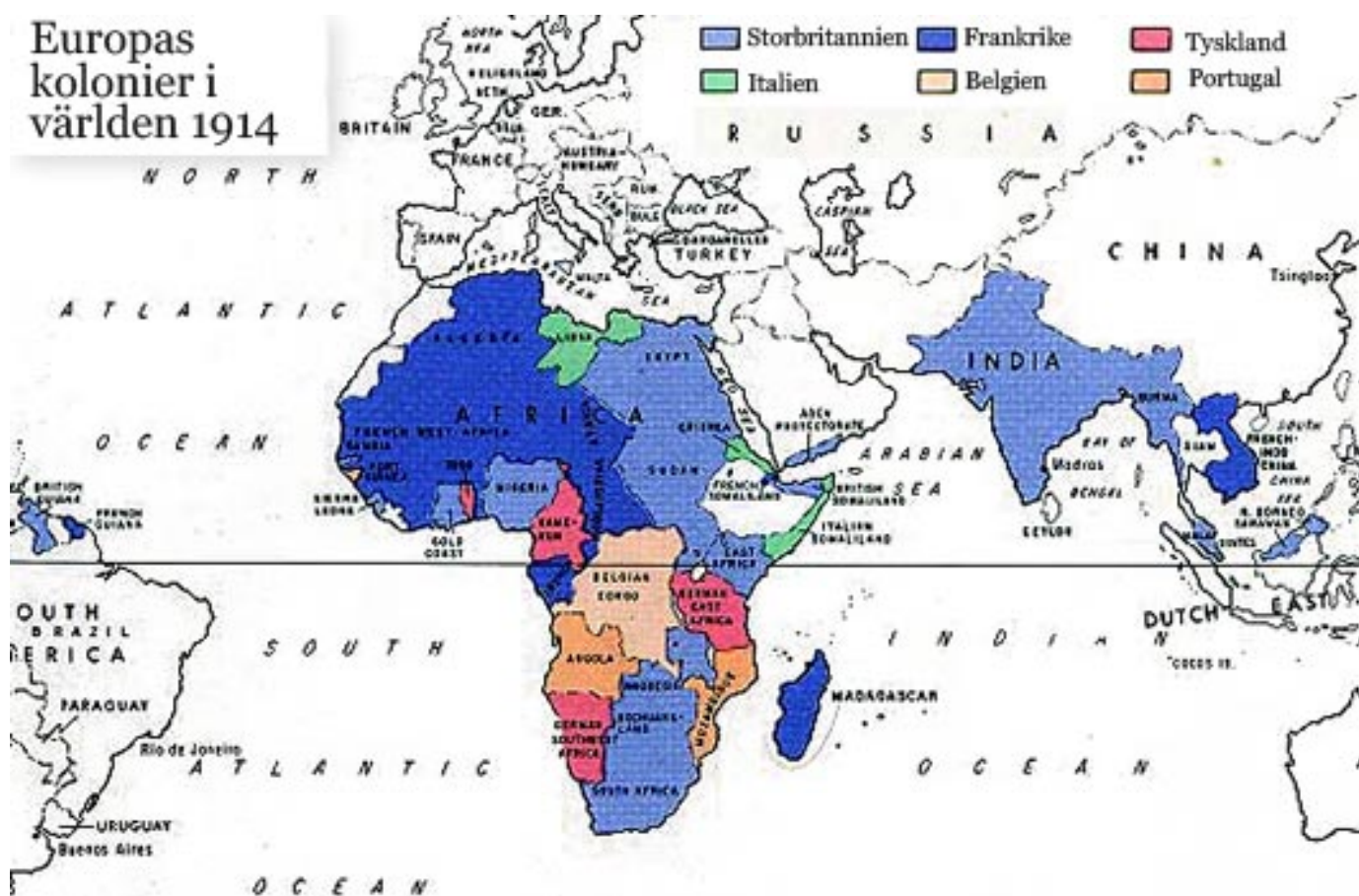
Första Världskriget

Första världskriget varade från den 28 juli 1914 till den 11 november 1918 och var den dittills största världsomfattande konflikten. I kriget mobiliserade de industrialiserade länderna sina resurser och utrustade stora delar av sin befolkning med moderna vapen. Resultatet blev katastrofalt. Fler än 10 miljoner människor miste livet och ännu fler sårades.

Tyskland - en industrijätte med få kolonier

Vid sekelskiftet 1900 hade Tyskland utvecklats till ett ledande industriland med omfattande naturresurser och Europas största befolkning. Men landet hade få kolonier jämfört med några av de andra europeiska stormakterna. Att äga kolonier var bra för det egna landets industri som därigenom kunde förses med billiga råvaror och därtill fick en större marknad för försäljning av slutprodukterna.

De västerländska kolonialmakterna ökade också sin inbördes status genom att lägga under sig fler kolonier. Tysklands ynkliga tillgång på kolonier var därför en nagel i ögat på den stora industrijätten och något som tyskarna ville ändra på.

Storbritannien hade å andra sidan många kolonier men såg ett hot i Tysklands ökande styrka. Det samma gällde Frankrike som dessutom inte hade glömt det förnedrande nederlaget mot Tyskland under kriget 1870–1871 och därför gärna ville få en chans till revansch.

Nationalismen ökade osämjan bland Europas stater

Vid sidan av den rubbade maktbalansen i Europa, hade motsättningarna mellan de europeiska stormakterna under lång tid också förvärrats genom en växande nationalism. I Ryssland drömde man om att förena alla Europas slaver i ett rike. Ryssland hade därför ingått allianser med flera av de slaviska länderna, däribland Serbien (se nedan). Något liknande gällde även för tyskarna som ville skapa gemenskap för alla germaner (tysktalande), som till viss del fanns utspridda i Tysklands grannländer.

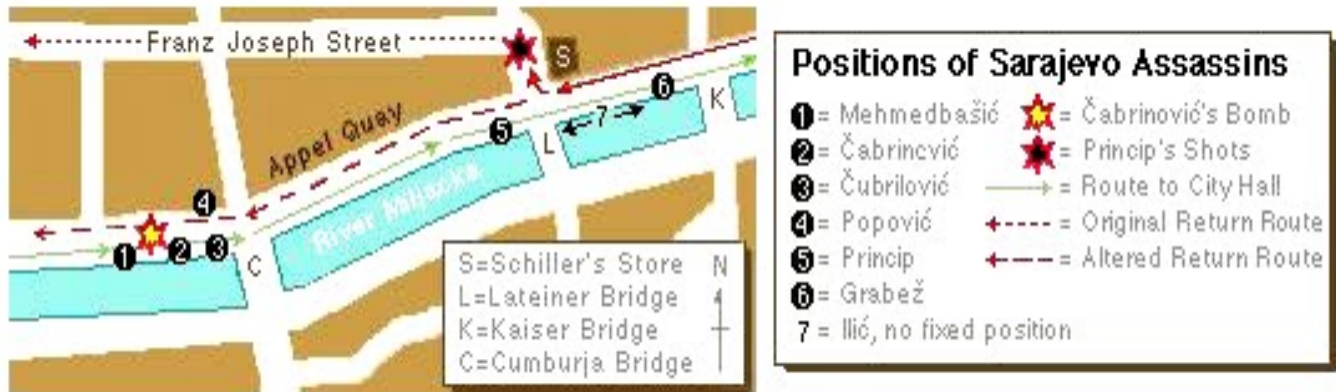
En annan bidragande orsak till den flammande nationalismen i Europas länder var hotet från socialismen. Socialismen i sin mest radikala (extrema) form hade som mål att förena arbetarna i alla länder varefter

Gnistan som tände en världsbrand

När den österrikisk-ungerske ärkehertigen och tronföljaren Franz Ferdinand och hans maka mördades av en bosnienserb i den bosniska staden Sarajevo i juni 1914, sattes alla allianser i spel. Händelsen blev en gnista som tände en världsbrand. Efter att Serbien hotats av Österrike-Ungern, backade Ryssland upp Serbien. Samtidigt ställde sig Tyskland bakom Österrike-Ungern. Mobiliseringslavinen var i rörelse. Efter en månads resultatlösa diplomatiska förhandlingar kunde krig inte längre undvikas. På mycket kort tid hade en liten regional konflikt flammats upp i ett världskrig.

Ingen hade från början förväntat sig ett storkrig. Österrike-Ungern ville reda ut mordet på Franz Ferdinand. Spåren pekade mot Serbien som vägrade samarbeta. När sedan Österrike-Ungern började skramla med vapen blev läget hotfullt. Ryssland började då mobilisera för att stödja sin bundsförvant Serbien. Rysslands mobilisering fick i sin tur Tyskland att känna sig hotat, vilket resulterade i en krigsförklaring mot Ryssland. Detta innebar att Tyskland snabbt måste besegra Frankrike som var Rysslands bundsförvant. När sedan den tyska armén anföll Frankrike via Belgien, var också Storbritannien tvungna att förklara krig mot Tyskland.

FÖRKLARINGAR:

Koloni: En administrativ region eller bosättning som lyder under en regering i moderlandet som vanligtvis ligger i en annan världsdel. Organiserad strävan att bilda eller upprätthålla kolonier kallas kolonialism.

Kolonialism: Staters eller gruppers erövring och behärskande av, för dem, mer eller mindre främmande territorier. Det kan även involvera exploatering samt införande av den egna kulturen eller civilisationen. Enligt vissa synsätt krävs en mer omfattande migration till det koloniserade området för att man skall kunna tala om kolonialism, enligt andra synsätt räcker dominans.

Nationalism: En världsåskådning som tar sin utgångspunkt i gemenskapen inom nationernas gränser. Nationalismen hyllar nationen, kulturen, historien och slår vakt om nationalstaten och dess intressen. Den som bekänner sig till nationalismen benämns nationalist. Nationalismen uppkom i Europa under 1700-talet och ledde under 1800-talet till skapandet av nationalstaterna, som vi känner dem idag.

Mobilisera: När en stat omorganiserar och förbereder sig inför ett krig.

Allians: En överenskommelse och ett förbund mellan t.ex. stater.

Kapprustning: När nationer försöker vinna militär överlägsenhet gentemot varandra genom att mobilisera och rusta upp sina egna militära resurser så att de överträffar rivalernas (de potentiella fiendernas).

Etnisk: Folkgrupp med gemensamma utmärkande drag såsom historia, kultur, hudfärg o.s.v. [grovt förenklat]

Diplomati: Underhandlande verksamhet mellan länder som gäller staters ömsesidiga förbindelser. Det övergripande syftet med diplomati är att lösa internationella konflikter på fredlig väg och förhindra nya genom att upprätthålla en maktbalans.

Källa: SO-rummet <http://www.so-rummet.se/kategorier/historia/det-korta-1900-talet/forsta-varldskriget#>
Artikel om Första Världskriget – besökt 29/11 2016 Klockan: 18:45